

Βυζαντινή μουσική

Η Αγία Σοφία επιτρέπει αντίληψη που διαρκεί 11-12 δευτερόλεπτα, ενώ η συνηθισμένη διάρκεια της αντίληψης στις σύγχρονες μουσικές αίθουσες κυμαίνεται μεταξύ δύο και τεσσάρων δευτερολέπτων

ΥΜΝΟΙ ΜΕ ΑΝΤΗΧΗΣΗ ΑΓΙΑ-ΣΟΦΙΑΣ!

ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΝΑΣΤΟΥ

Υπάρχει κάτι που πρέπει να κάνετε προτού διαβάσετε αυτό το κείμενο. Μπείτε στο Spotify (εναλλακτικά μπορείτε να το δοκιμάσετε στο YouTube), επιλέξτε στις ρυθμίσεις την καλύτερη δυνατή ποιότητα ήχου και ακούστε το άλμπουμ «Lost Voices of Hagia Sophia» («Χαμένες φωνές της Αγίας Σοφίας») του φωνητικού συνόλου Cappella Romana. Αφήστε το δέος να σας πλημμυρίσει, βυθιστείτε στη μυσταγωγική ατμόσφαιρα και ξεφνιαστείτε μαθαίνοντας πως έτσι ακριβώς ακούγονταν πριν από αιώνες οι βυζαντινοί ύμνοι μέσα στον επιβλητικό ναό που χτίστηκε στην Κωνσταντινούπολη πριν από σχεδόν 1.500 χρόνια. Μέσω του προγράμματος Icons of Sound, δύο καθηγητές του φημισμένου Πανεπιστημίου Στάνφορντ, η Μπισέρα Πέντσεβα και ο Τζόνθαν Αμπελ, κατάφεραν, χρησιμοποιώντας τις δυνατότητες που παρέχει η ψηφιακή τεχνολογία, να αναπαραστήσουν ζωντανά την ακουστική του χώρου και να διοργανώσουν δύο συναυλίες οι οποίες στη συνέχεια ηχογραφήθηκαν και κυκλοφόρησαν σε μορφή CD ή έγιναν διαθέσιμες στις διάφορες μουσικές πλατφόρμες. Κάποιες από τις φωνές που ακούγονται είναι γυναικείες, διότι επιτρεπόταν στο Βυζάντιο στις γυναίκες να ψέλνουν. Μέλη των βυζαντινών χορωδιών ήταν επίσης νεαρά αγόρια, τρόφιμοι συνήθως του αυτοκρατορικού ορφανοτροφείου και ευνούχοι, όπως μαθαίνουμε από τη μαρτυρία του γάλλου κληρικού και ιστορικού Odo of Deuil.

Μιλήσαμε για όλα αυτά με τον Ελληνοκαναδό Αλεξάντερ Λίνγκας, συνεργάτη του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, καθηγητή Μουσικής στο Πανεπιστήμιο City του Λονδίνου, καθώς και ιδρυτή και διευθυντή της χορωδίας Cappella Romana. «Το Πανεπιστήμιο Στάνφορντ μάς κάλεσε να συμμετάσχουμε σε αυτό το εγχείρημα επειδή ασχολούμαστε με τη μεσαιωνική μουσική. Πολλοί νομίζουν ότι απλώς προσθέσαμε ηχώ – όπως συμβαίνει ενίοτε στις μουσικές παραγωγές –, όμως όχι, αυτό που συνέβη είναι ότι με τη βοήθεια της τεχνολογίας δημιουργήθηκαν στο στούντιο οι συνθήκες

Χάρη στο άλμπουμ «Lost Voices of Hagia Sophia» μπορούμε να ταξιδέψουμε νηχτικά στην Κωνσταντινούπολη του Μεσαίωνα

Το φωνητικό σύνολο Cappella Romana. Αριστερά σε πρώτο πλάνο ο Ελληνοκαναδός Αλεξάντερ Λίνγκας, ιδρυτής και διευθυντής της χορωδίας Cappella Romana

που μας “μετέφεραν” στο εσωτερικό του ναού» μας εξήγησε. Οι ερμηνευτές είχαν τοποθετημένα επάνω τους ειδικά μικρόφωνα που διοχέτευαν τη φωνή τους σε ένα εξελεγχόμενο λογισμικό το οποίο την επεξεργαζόταν σε αληθινό χρόνο και μετέφερε το αποτέλεσμα της επεξεργασίας στα ηχεία της αίθουσας. Έτσι, ο ήχος που άκουγαν και οι ίδιοι χορωδοί εκείνη την ώρα ήταν ο ήχος που θα έφτανε στα αφτιά τους αν βρίσκονταν μέσα στην Αγία Σοφία. Εξ ου και αυτή η διαδικασία μπόρεσε στη συνέχεια να επαναληφθεί και παρουσία κοινού. Ο Λίνγκας θεωρείται πλέον ένας από τους κορυφαίους μελετητές της ελληνικής και της ρωσικής ορθόδοξης μουσικής και έχει τιμηθεί με πολλές διακρίσεις – έχει μάλιστα θητεύσει στο πλευρό του Λυκούργου Αγγελόπουλου που ήταν διακεκριμένος Έλληνας ιεροψάλτης και διεθνούς φήμης καθηγητής της βυζαντινής μουσικής. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος τού απέδωσε το 2018 τον τίτλο του Αρχοντος Μουσικοδιδασκάλου. Συμμετέχει φυσικά και ο ίδιος ως πρωτοψάλτης στην Cappella Romana. Έχει επισκεφθεί την Αγία-Σοφία

αρκετές φορές: «Μετά βέβαια τη συμμετοχή μου στις ηχογραφήσεις μπήκα με άλλα αφτιά στον χώρο, ένιωσα ότι μπορούσα να συνδεθώ ακόμα πιο βαθιά με αυτό το τόσο εμβληματικό τοπίο» δήλωσε χαρακτηριστικά.

Αξίζει να αναφέρουμε πως όλα ξεκίνησαν με ένα μπαλόνι. Πριν από περίπου δέκα χρόνια, η Πέντσεβα, η οποία διδάσκει Ιστορία της Τέχνης, επισκέφθηκε την Αγία Σοφία, στάθηκε στο κέντρο του ναού, έσπασε ένα μπαλόνι και κατέγραψε το ταξίδι του ήχου μέσα στις συντεταγμένες του συγκεκριμένου χώρου. Το επόμενο βήμα ήταν η συστηματική εξέταση των δεδομένων από τον Αμπελ, καθηγητή Υπολογιστικών Ερευνών στη Μουσική και στην Ακουστική (Computer Research in Music and Acoustics) σε εργαστήριο του Στάνφορντ, όπου ανακαλύφθηκε ότι η Αγία Σοφία επιτρέπει αντίληψη που διαρκεί 11-12 δευτερόλεπτα (η συνηθισμένη διάρκεια της αντίληψης στις σύγχρονες μουσικές αίθουσες κυμαίνεται μεταξύ δύο και τεσσάρων δευτερολέπτων – η διαφορά είναι τεράστια) και αποσαφηνίστηκε το πώς ο ναός διαμορφώνει τον ήχο. Η διαδικασία επαναλήφθηκε κάποια χρόνια αργότερα, χωρίς μπαλόνι, με τη χρήση ακόμα πιο προηγμένων μέσων. Έτσι δημιουργήθηκε το ειδικό ψηφιακό πρόγραμμα χάρη στο οποίο αναβιώθηκε, έστω και υπό αυτές τις συνθήκες, η εμπειρία της συμμετοχής στον Ορθό και στον Εσπερινό της Αγίας Σοφίας της βυζαντινής εποχής. Ρώτησαμε τον Λίνγκας αν ο ίδιος ξεχωρίζει κάποιον από τους ύμνους αυτού του δίσκου: «Νομίζω πως θα ξεχωρίζα τον Ασματικό Χερουβικό Ύμνο γιατί είναι ένα κομμάτι που όταν το είχα πρωτοδεί στα χειρόγραφα μου φάνηκε πως η μελωδία του κυλάει με έναν πολύ περίεργο τρόπο και όταν φτιάχναμε τις παρτιτούρες δεν μπορούσαμε να φανταστούμε πώς θα ακουστεί. Όταν ωστόσο το τραγουδήσαμε, μας εντυπωσίασε πάρα πολύ, έχει μια μεγαλειώδη αρχιτεκτονική δομή. Αυτός ο ύμνος συνολικά διαρκεί περίπου 24 λεπτά, διότι περιλαμβάνει τρία μεγάλα μέρη για σολίστες, στο άλμπουμ κρατήθηκε μόνο το χορωδιακό του κομμάτι» διευκρινίζει.

Ο Αλεξάντερ Λίνγκας μάς ενημέρωσε επίσης πως στη σύνθεση της χορωδίας που ασχολείται με αυτό το ρεπερτόριο τα μισά μέλη της έχουν ελληνική καταγωγή, υπογραμμίζοντας όμως πως όλοι συναισθάνονται ότι πρόκειται για ένα μεγαλοπρεπές, χαμένο ρεπερτόριο. Η Cappella Romana έχει επίσης ερμηνεύσει έργα γνωστών σύγχρονων ορθόδοξων συνθετών, του Τζον Τάβενερ, του Αϊβαν Μούντι, του Πίτερ Μιχαηλίδη, ακόμα και προγενέστερων όπως ο Ραχμάνινοφ. Το 2014 παρουσίασε σε παγκόσμια πρεμιέρα το μέχρι πρότινος παραγνωρισμένο θρησκευτικό έργο «Passion Week» του Μαξιμίλιαν Στάνιμπεργκ, δασκάλου του Σοστακόβιτς, και το ηχογράφησε με μεγάλη κριτική αποδοχή. Η χορωδία έχει επισκεφθεί την Ελλάδα παλαιότερα, έχει εμφανιστεί στη Γεννάδειο Βιβλιοθήκη και στο Φεστιβάλ Θρησκευτικής Μουσικής της Πάτμου. Επίκειται μια συναυλία τους το φθινόπωρο στο Φεστιβάλ Παλιάς Μουσικής της Ουτρέχτης. Ας ελπίσουμε ότι θα καταφέρει να πραγματοποιηθεί, διότι μιλήσαμε μαζί του λίγες ημέρες προτού ξεσπάσει η πανδημία του κορωνοϊού, τότε που όλα τα σχέδια θεωρούνταν κάπως δεδομένα. Μακάρι οι συνθήκες να μας επιτρέψουν μια μέρα να ακούσουμε αυτούς τους ύμνους ζωντανά και στη χώρα μας.